

COMMON AND RESPONSIBLE PARENTING - JOIN CUSTODY, de lege ferenda IN POSITIVE LEGISLATION IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA

Irma Bajrami

University of Tetova - Republic of Macedonia irma.bajrami@unite.edu.mk

Abstract: The increasing number of the divorces during 1960 and 1979, obviously is reflected in children's life, causing serious stressful situations, emotional trauma, decline in living standards and so. During the period of divorce/separation the situation of the spouses is very disturbing, and this reality makes it impossible for parents to respond consistently and responsibly to the needs and feelings of the children. The chaos in the marital life is reflected in their ability to cope with parental work, because they are passing through heavy times and they cannot fully focus on their children. When marital compromise is missing, it is more certain to expect a functional parenting contract. So far, very little attention has been paid to the tension between parents that arise due to family conflicts. Divorced parents are encouraged to take care for their children. Divorced people are completely free people, not isolated by current legal or financial relations and it means that they are free to build new life and start new beginnings.

According to this, the amount of alimony after divorce is strictly unchangeable and new economic disadvantages arising from events after divorce are legally irrelevant.

However, parents must be told that regardless of whether they live together or are separated, parental plans must be always in favor of their children interests, they should first think about their children before they act and after that to decide if it's good or bad for their children. Getting the best possible agreement for sharing the parental responsibilities after the divorce is the most important rule for children's welfare because it can affect children's psych in a bad way.

Therefore, for responsible behavior of the divorced parents in the Republic of Macedonia in relation to their children, it is necessary to introduce a provision in the Family Law, to ratify the Convention on Contacting Children from 15. V 2003, according to which, some principles should be applied when determining the parent-child relationship.

The legislator should ensure the introduction of a legal provision for joint custody after divorce. Legal provision would guarantee: joint custody after divorce, equal care from both parents; education and caring should be in equal position for both parents, wherewith the both parents will decide for all the issues for the benefit of their children and both of them to have same access to their children, neither father nor mother have the right to demonstrate power of possession through the abuse of parental rights.

Keywords: divorce, joint parenting, family law in the Republic of Macedonia.

ЗАЕДНИЧКО И ОДГОВОРНО РОДИТЕЛСТВО- JOIN CUSTODY, ВО ПОЗИТИВНОТО ЗАКОНОДАВСТВО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Ирма Бајрами

Универзитет во Тетово, Република Македонија irma.bajrami@unite.edu.mk

Резиме: Зголемувањето на бројот на разводи појавени во текот на 1960-та и 1979-та година, неизбежно се одразува врз благосостојбата на децата, предизвикувајќи низа стресни ситуации, емоционални трауми, опаѓање на животниот стандард и сл. При разводот/разделба најчесто односите помеѓу брачните партнери се нарушени, и ваквата реалност им оневозможува доследно и одговорно да се грижат за потребите и за чувствата на децата. Хаосот во брачниот живот се рефлектира врз нивниот капацитет да се справат со родителството. Кога брачниот компромис изостанува, понеизвесно е да се очекува функционален родителски договор. Родителите кои се разведуваат се охрабруваат да се грижат за своите деца. Новата идеологија на родителството по разделбата предвидува заедница на родители за заемно, кооперативно ангажирање во процесот на родителство. Преку врзани врски, без разлика дали се доброволни или судски наредени, разведените и одвоени поединци и понатаму се тесно испреплетени во животите на другите. Разведените лица се сосема одделни поединци, неизолирани од тековните правни или финансиски односи, слободни да градат нови животи и да започнат нов почеток. Според овој став, алиментацијата по разводот е непопустлива, а новите економски недостатоци кои произлегуваат од настаните што се појавуваат по

разводот се законски ирелевантни. Во повеќето држави жителите немаат постојани економски односи по распаѓањето, освен ако не се договорот да создадат дополнителни меѓусебни обврски. Досега, многу малку внимание е посветено на тензиите меѓу родителите кои настануваат поради конфликтите во семејството по распаѓањето. Од една страна, судиите се охрабруваат да ги третираат разведените и одвоените лица како независни поединци чии финансиски работи мора да бидат незасегнати и кои во суштина ќе станат правни странки еден на друг. Но, од друга страна, родителите сè повеќе се охрабруваат или се обврзани да влезат во аранжмани за колаборација по распаѓањето, кои длабоко се испреплетуваат со нивниот живот и го ограничуваат нивното одлучување, не само за нивните деца, туку и за нивниот сопствен живот.

Сепак, на родителите мора да им се предочи дека независно од фактот дали тие живеат заедно или пак се разведени, нужно е родителските планови секогаш да бидат во полза на интересите на децата. Постигнувањето на најдобра можна спогодба околу поделбата и распределбата на родителските одговорности по разводот на бракот е од особена важност за благосостојбата на детето.

Според ова, за одговорно однесување на разведените родители во Република Македонија во однос на нивните деца, потребно е воведување одредба во Законот за семејство, да се ратификува Конвенцијата за спроведување на контактот со децата (Convention on Contact Concerning Children) од 15. V 2003 година, според која се определуваат одредени принципи кои треба да се применуваат при донесување на одлуките за определување на контактот родител-дете. Законодавецот треба да предвиди воведување на законска одредба за заедничко старателство по разводот на бракот. Законското воведување би гарантирало: заедничко родителство и по разводот; еквивалентна грижа од двајца родители; воспитувањето и грижата во вршењето на родителското право да бидат воеднаква позиција и за двајцата родители, со тоа што двајцата ќе одлучуваат за сите прашања за доброто на нивните деца и двата родители да имаат ист пристап кон своите деца, ниту таткото па ниту мајката нема право да покажува моќ на владение преку злоупотреба на родителското право.

Клучни зборови: развод на брак, заедничко родителство, Закон за семејство во Република Македонија

И покрај општото мислење дека бракот е најпогодна заедница за потврда на љубовта на еден маж и една жена, а воедно и за формирање на потомство, сепак, секојдневно бројот на склучени бракови сè повеќе се намалува, додека бројот на разводе рапидно расте исето тоа доведува до серија на настани, кои што водат до реорганизација на семејната заедница. Истражувањата во изминативе 20 години потврдија дека изгледите за развод се најголеми по седум години поминати во брак, и дека 2/3 од споменатите разведени семејства вклучуваат барем едно дете под шестгодишна возраст. Статистиките, исто така, покажуваат дека милион деца секоја година во изминативе 30 години се соочуваат со развод на бракот на нивните родители. Други истражувачи ги коментираат промените во семејната структура. Во изминативе 35 години, стапката на разводи се зголемила за 25 %. Истражувачите предвидуваат дека приближно половина од вкупниот број на деца родени досега ќе поминат барем извесен период живеејќи во монородителско семејство.²⁰⁴

Новата идеологија на родителството по разделбата предвидува заедница на родители за заемно, кооперативно ангажирање во процесот на родителство. Преку врзани врски, без разлика дали се доброволни или судски наредени, разведените и одвоени поединци и понатаму се тесно испреплетени во животите на другите. Разведените лица се сосема одделни поединци, неизолирани од тековните правни или финансиски односи, слободни да градат нови животи и да започнат нов почеток. Според овој став, алиментацијата по разводот е непопустлива, а новите економски недостатоци кои произлегуваат од настаните што се појавуваат по разводот се законски ирелевантни. Во повеќето држави жителите немаат постојани економски односи по распаѓањето, освен ако не се договорот да создадат дополнителни меѓусебни обврски. Релокационите спорови даваат контекст во кој тензијата помеѓу овие два модели е најакутна.²⁰⁵ Доктрината за преместување на заедничко родителство ја ограничува географската мобилност на родителите кои се старатели или долгогодишни родители, односно „родители со старателство,“ ограничување кое не е ставено за родители кои не се привремени или малцински стари родители. Во повеќето држави, родителите мора да

---

²⁰⁴ Lyster, E. Mimi, Building a Parenting Agreement That Works - How to Put Your Kids First When Your Marriage Doesn't Last, Nolo, California, 2005, pp. 27

²⁰⁵ Glennon, T. Still Partners? Examining the Consequences of Post-dissolution Parenting, American Bar Association. 41 FAM. L.Q. 105 (2007). p. 105-106.

го известат другиот родител за нивната намера да се преселат. Ако не-родителскиот родител не се согласи, родителот на старателот мора да добие судска дозвола за преместување, која претставува актуелна тема во последните 25 години.²⁰⁶

Дебатата во врска со заедничкото старателство уште еднаш ги погоди насловните страници во Шпанија, бидејќи на 20 мај 2010 година автономниот регион на Арагон презеде чекор со донесувањето на законот со кој се овозможува заедничко старателство како најпосакувана опција, секогаш кога при одвојувањето или при разводот паровите не можат да се договорат.²⁰⁷

Ваквиот вид на родителска спогодба се означува со повеќе имиња. Во англиската терминологија се нарекува „child custody“ или „child custody and visitation“. Бидејќи овие спогодби се однесуваат на многу пошироки прашања, особено на старателството и на посетите, со исклучок сметам дека поадекватни се термините „родителски договори“ и „родителски планови“.

Независно од терминологијата која ја користат националните судови, родителските планови ги покриваат следниве прашања:

- Кој ќе ја преземе грижата за децата?
- Како поранешните сопружници ќе ги донесат неопходните спогодби околу децата?
- Како децата ќе го минуваат времето со секој од родителите и со другите луѓе кои им се особено важни и блиски?
- На каков начин медицинските, емоционалните, образовните, духовните, телесните и социјалните потреби ќе бидат исполнети?²⁰⁸

Сосема е логично дека разделбата и разводот постојат за да ги разрешат проблемите на возрасните, а не за да ги пресретнат потребите на децата. Токму поради ова, основната задача на законодавецот, и на судовите е во текот на разводот и по разводот на бракот во своите законски решенија и судски одлуки да се раководат секогаш од најдобриот интерес на детето, тие треба да изнајдат модул кој ќе им овозможи да се справат со тензијата меѓу двата концепти од нивната волја во врска со прашањето што претставува разводот на родителите. Во тие случаи, според Патрик Паркинсон (Patrick Parkinson),²⁰⁹ пост-разводната автономија на секој родител е мошне важна. Според него, животите на родителите остануваат меѓусебно испреплетени како последица на континуираните обврски на родителството.

Во Европските законодавства постои класично решение во поглед на старателството, кое подразбира единствено правно и физичко старателство. Во овој случај, на едниот родител му се наметнува авторитет и одговорност за донесување на сите важни одлуки кои се однесуваат за децата. Воедно, децата го минуваат најголемиот дел од своето времесо овој родител. Додека пак, другиот родител има право на контакт, на одреденивидувања и плаќање на издршката.

Во нашето позитивно право не постои т.н. класично старателство. Кај нас, и по разводот на бракот или разделбата обата родители заеднички ги донесуваат сите поважни одлуки кои се однесуваат на детето. Нашето законодавно решение најмногу соодветствува со моделот на споделено законско и единствено физичко старателство. Во случај родителите заеднички ги донесуваат одлуките, меѓутоа децата најголемиот дел од своето време го минуваат само со едниот родител.

Соред ова, раздвоените двојки имаат два типа на финансиски прилагодувања при разводот: дистрибуција на имотот стекнат во брак и алиментација. Ова се заснова на претпоставката дека многу бракови вклучуваат значителна економска поделба, и двете страни треба да го напуштат бракот со барем некои од придобивките од споделувањето. Раздвоените лица немаат корист од законските претпоставки за економско споделување за време на бракот и на тој начин немаат пристап до овие финансиски прилагодувања. Во некои случаи, тие можат да покажат основа за економско споделување по одвојувањето,

---

²⁰⁶ Leslie Eato, (2004), цитирано од Glenon, (2007), pp. 106.

²⁰⁷ Јавна дебата одржана на 20 мај 2010 год. во Шпанија за Законот за еднаквоста при распаѓање на родителското живеење (Equality in family relationships before the breakdown of parental cohabitation 2/2010; BOE бр. 151, од 22.6.2010); (Превземено од) Andrina Hayden „Shared Custody: A Comparative Study of the Position in Spain and England InDret 1/2011, pp. 4.

²⁰⁸ Lyster Zimmelman, M. Building a Parenting Agreement that works, Custody Agreementts Step-by Step-8th Edition, California, NOLO, 2014, pp. 28

²⁰⁹ Parkinson, P. Family Law and the Indissolubility of Parenthood, Cambridge: Family Law Quarterly, Volume 40, No.2, Summer 2006, pp. 4

како што е експлицитен или имплицитен договор или неправедно збогатување, но овие тврдења често се тешки за докажување и имаат различен успех. За двајцата разведени поединци, по развојувањето на соживотот, целта е економска автономија по разводот или одвоеноста. Со цел да се постигне економска автономија на страните по разводот, најпосакуван пристап е да се решат сите финансиски прашања при распределбата на брачниот имот. Повеќето држави вршат подеднаквострибуција на брачниот имот. Сите други држави го дистрибуираат брачниот имот според доктрината за правична распределба, која генерално разгледува широк спектар на фактори. Во некои држави, дури и поделбата е претпоставената појдовна точка за таквата дистрибуција, додека во други, Судот треба да се раководи од факторите наведени за разгледување. Паровите кои се разведуваат кога имаат малолетни деца, сепак, многу ретко имаат на располагање голем брачен имот за дистрибуција. Ова често ги остава страните во многу различни економски околности. Често мажот го напушта бракот со повеќе капитал - поголема способност да заработи.²¹⁰

Во нашето законодавство не постои експлицитна одредба со која се пропишува времетраењето на посетите (видувањата) на родителот со кого детето не живее, и со која истото не се потенцира и пресметува во износот на алиментацијата.²¹¹ Врз основа на некои правни недостатоци, се појавуваат различни толкувања, со што се наметнува потребата за измени на Законот за семејство, кој го нагласува начелото за еднаквоста на родителите и по разводот на бракот со воведување на експлицитна одредба за заедничко старателство, договор меѓу родителите за чување, воспитување и издржувањето, како и други обврски, а притоа родителите да бидат набљудувани од страна на Центарот за социјална работа. Центарот треба да реагира само во случаи кога се јавуваат индикации дека родителот кој го има старателството не го врши родителството во согласност со интересот на детето, и тогаш треба да решава за одземање на детето или за негово доверување. Од друга страна, спогодбата меѓу родителите е пропишана со закон според кој сесклучува спогодбата за вршење на родителското право по разводот, или, пак за доделување на старателството само на еден родител, доколку и Судот процени дека таа одлука е во најдобар интерес за детето, која во практика е многу поразлична гледајќи го односот на исполнување на овој договор. Консензусот е добро изразен во изјавата на принципи изнесени од страна на Комисијата за законот за Англија и Велс, во 1966 година. Според Комисијата за закони, треба да се има за цел да се поддржи бракот, но ако бракот е при крај, улогата на законот треба да биде „да им овозможи на правен начин максимална праведност, и минимум горчина, страдање и понижување“ на лицата кои поднеле барање за развод.

Практиката во РМ ни кажува дека ретки се случаите за предвремена спогодба на родителите, по нивна волја, во врска со определувањето на старателството на нивните деца. Доколку, родителите на детето во рок еднајмногу два месеца не можат да се согласат за начинот на одржување на личните односи и на непосредните контакти со детето, тогаш Судот ќе прибави мислење од Центарот за социјална работа, кој е должен да ги испита сите околности, и ќе одлучи дали децата ќе останат на чување и воспитување кај еден родител, или некои ќе останат кај мајката а некои кај таткото, или сите ќе бидат доверени на трето лице или на Установа (чл.80, ст. 2, ЗС).

Во овие случаи, при донесување одлука од страна на Центарот за социјална работа должност е да се информира детето, да се земат предвид ставовите и мислењата на детето, зависно од неговата возраст и зрелост.

Во нашето законодавство не постои законски пропис кој детално го уредува прашањето за видот и обемот на личните контакти помеѓу едниот родител и детето, кога тие не живеат заедно. Според ова, Законот за семејство не го предвидува институтот заедничко родителство (Join Custody), кој предвидува заедничко вршење на родителството по разводот/разделбата на бракот, икој се однесува на заедничко чување и воспитување на децата, со тоа што се подразбира дека не постои законска можност според која Судот ќе донесе одлука за доверување на децата на двајцата родители истовремено, а која постои во некои од европските законодавства.

Кога разведените родители имаат заеднички деца, тогаш нивните деца можат да живеат во два вида на семејства, и тоа: кај еден родител дома со времетраење од еден месец, а потоа со другиот родител со кого живее, во времетраење од еден месец. Во вториот случај, детето станува дел од семејство со еден родител.

---

²¹⁰ Glennon, T. Still Partners? Examining the Consequences of Post-dissolution Parenting, American Bar Association. 41 FAM. L.Q. 105 (2007). pp. 108-109.

²¹¹ Според судската пракса во РМ, алиментацијата се одредува во висина од 16% до 30% од личниот доход, зависно од приходите на родителот кој ќе биде должен да ја плаќа истата.

Во Република Македонија постои една иницијатива, покрената од академската заедница, која според професорот Дејан Мицковиќ предлага воведување на експлицитна одредба за концептот на заедничко родителство по разводот на бракот. Според професорот во чл. 76 неспорно е дека родителите вршењето на родителското право по разводот на бракот го вршат спогодбено, но не и заеднички, па затоа во нашиот закон е потребно воведување на експлицитна одредба со која ќе се утврди концептот на заедничко и одговорно родителство по разводот на бракот, која одредба постои скоро во сите европски законодавства и која се однесува на нормалниот психички развој на детето и изградувањето на неговата личност за која се неопходни и мајката и таткото. Во современите семејни законодавства наместо концептот на поединечно вршење на родителското право се воведува концептот на заедничко вршење на родителското право и по престанокот на бракот. Заедничкото вршење на родителското право по престанокот на бракот значи заедничко носење на сите одлуки поврзани со интересите на детето. Според професорот, посебен проблем се контактите со оној родител кому не му се доверени децата, за што говорат многу примери во практиката. Во таа насока, ако му било доверено детето на чување на едниот родител, другиот треба да се отфрли од неговиот живот, бидејќи тоа не е оправдано ниту во правна ниту пак, во социо-психолошка смисла за детето.

Во Република Македонија, во октомври во 2014 година, поднесена е иницијатива за заштита на правата во делот на заедничко и одговорно родителство, преку „Предлог за изменување и дополнување на Законот за семејството“, од професорите по семејно и наследно право Дејан Мицковиќ и Ангел Ристов. Професорите во тој предлог наласуваат дека е потребно во Законот за семејството да се предвиди принцип според кој, и по разводот на бракот, заедничкото вршење на родителското право е основен принцип. Во рамките на оваа одредба, треба да се истакне кои се оние прашања (за образованието, преземањето медицински интервенции и слични значајни прашања) за кои е потребна експлицитна согласност и од двајцата родители. Законот треба да предвиди дека судот може да му го довери вршењето на родителското право на едниот родител само доколку тоа го бараат интересите на детето.²¹²

Исто така, во јануари 2016 год. е одржана јавна дебата за воведување на Институтот заедничко родителство, на која беа присутни претставници на релевантните државни институции, претставници на невладиниот сектор, потоа стручна јавност, психолози, универзитетски професори, адвокати и бројни родители, кои ги искажаа своите ставови, сугестии и искуства за конкретните законски измени.²¹³ Од оваа јавна дебата, произлегоа следниве ставови: неопходни се законски измени за овозможување на заедничко родителско по престанокот на бракот; да се подигне јавната свест за подигнување на ова прашање, со цел интересите и правата на детето да бидат клучен императив како на институциите така и на родителите, во практика во однос на меѓународната регулатива и од укажувањата и одлуките донесени од Европскиот суд за човекови права со седиште во Страсбург.

Врз основа на прикажаното, сметам дека во Република Македонија потребно е да се зајакне Институтот за поделено родителство, со воведување одредба во Законот за семејство, да се ратификува Конвенцијата за спроведување на контактот со децата (Convention on Contact Concerning Children) од 15. V 2003 година, според која се определуваат одредени принципи кои треба да се применуваат при донесување на одлуките за определување на контактот родител-дете.

Од наведеното истражување може да се заклучи дека за одговорно однесување на разведените родители во однос на нивните деца, законодавецот треба да предвиди воведување на законска одредба за заедничко старателство по разводот на бракот. Законското воведување би гарантирало:

- целосно родителство и по разводот;
- еквивалентна грижа од двајца родители;
- воспитувањето и грижата во вршењето на родителското право да бидат воеднаква позиција и за двајцата родители, со тоа што двајцата ќе одлучуваат за сите прашања за доброто на нивните деца;
- и двата родители да имаат ист пристап кон своите деца, ниту таткото па ниту мајката нема право да покажува моќ на владение преку злоупотреба на родителското право.

---

²¹² Предлог за изменување и дополнување на Законот за семејството, Мицковиќ & Ристов (2014), стр. 34 .

²¹³ Јавната дебата на тема „Разводот на бракот не значи и престанок на родителството: Родителите треба одговорно и еднакво да се грижат за детето“, одржана на 28 јануари 2016 год. (Превземено од <http://www.akademik.mk/razvodot-na-brakot-ne-znachi-prestanok-na-roditelstvoto-roditelite-treba-odgovorno-i-ednakvo-da-se-grizhat-za-deteto/>)

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Glennon, T. Still Partners? Examining the Consequences of Post-dissolution Parenting, American Bar Association. 41 FAM. L.Q. 105 (2007). p. 105-106.
- [2] Hayden, A. Shared Custody: A Comparative Study of the Position in Spain and England, In Dret 1/2011.
- [3] Lyster Zimmelman, M. Building a Parenting Agreement that works, Custody Agreements Step-by Step-8th Edition, California, NOLO, (2014).
- [4] Parkinson, P. Family Law and the Indissolubility of Parenthood, Cambridge: Family Law Quarterly, Volume 40, No.2, Summer (2006), pp. 4
- [5] Stark, B. International Family Law – An Introduction, Burlington, Ashgate Publishing company, (2005).
- [6] Théry, I. "The Interest of the Child" and the Regulation of the Post-Divorce Family, (1986), p. 341.
- [7] Спиrowик – Трпеновска, Љ., Мицковик, Д., Ристов, А. Семејно право, Блесок, Скопје, (2013).
- [8] Закон за семејството на РМ (ЗС), (Консолидиран текст), ноември, (2015).
- [9] Предлог за изменување и дополнување на Законот за семејството, Мицковик & Ристов (2014), стр. 34 .
- [10] Lyster, E. Mimi, Building a Parenting Agreement That Works - How to Put Your Kids First When Your Marriage Doesn't Last, Nolo, California, (2005).